

«НАС ЗУСТРІЧАЛИ ЯК РІДНИХ»: УКРАЇНСЬКІ ВИМУШЕНІ МІГРАНТИ В РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА

*"We were welcomed as family": Ukrainian forced migrants
in the Republic of Moldova*

CZU:327(477+478)+316.35(=161.2)

Віктор КОЖУХАР

доктор історії, Інститут культурної спадщини

PhD in History, Institute of Cultural Heritage

E-mail: vcojuhari60@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6313-049X

Summary. The article deals with issues related to the reception of Ukrainian refugees who arrived in the Republic of Moldova after the outbreak of hostilities on February 24, 2022. To provide all kinds of assistance to refugees, a lot of work is done by the country's leadership, departments and institutions, local authorities, public organizations, as well as ordinary citizens and businessmen. Temporary residence centers for refugees have been setup throughout the country; established multifunctional teams consisting of psychologists, social workers and lawyers providing assistance to refugees; measures are being taken to provide employment for refugees in our country; financial resources are allocated to the refugees themselves and to the people who sheltered them; refugee children are placed in kindergartens and schools; various organizations provide information support; organized free accommodation and food for refugees, etc. We single out the main categories and waves of refugees. It is considered how this completely new phenomenon for the recent history of Moldova will affect the change in the number of local Ukrainians, their settlement, traditional culture, mentality and other ethnic indicators, under what conditions, and whether it will affect at all.

Keywords: Ukraine, Moldova, refugees, reception, assistance, influence on local Ukrainians

З 24 лютого 2022 року, власне з першого дня бойових дій в Україні, до Республіки Молдова ринув потік біженців. На початку березня кордон Республіки Молдова перетнуло понад 100 тис. осіб, половина з яких залишилася на території нашої країни. Цей процес став серйозним викликом для економіки, соціальної сфери, охорони правопорядку, системи охорони здоров'я тощо.

Керівництво республіки, міністерства і відомства, державні установи, органи місцевої влади, громадські організації і пересічні громадяни з перших днів виявили солідарність, розуміння та співчуття до людей, які тікали від війни, і доклали всіх можливих зусиль, аби забезпечити необхідні умови для їх перебування в нашій країні. Не тільки в прикордонних, а в усіх куточках Молдови було створено центри тимчасового перебування біженців, де їх реєстрували, забезпечували харчуванням, медичною допомогою і влаштовували на проживання.

Відразу постало питання про психологічну допомогу, отож, уже 1 березня Національним центром запобігання насильству над дітьми (CNPAC) була створена мультидисциплінарна мобільна група PIDTRIMKA, яка почала надавати прибулим з України в стресовому стані дорослим і дітям консультації психологів, соціальних працівників та юристів безпосередньо в центрах розміщення тимчасово переміщених осіб.

Психологи у складі мультидисциплінарних груп інформували українських громадян, в основному жінок з дітьми, про можливі ризики та небезпеки, пов'язані з міграцією, а також навчали розпізнавати симптоми стресу як у дітей, так і в дорослих, і, що важливо, надавали негайну конкретну допомогу.

Окрім психологічної, виникла велика потреба в юридичній допомозі з питань міграції та притулку. Найчастіше до юристів зверталися і продовжують звертатися з питаннями, безпосередньо пов'язаними з міграцією, а саме: проходження державного кордону, отримання дозволу на проживання, набуття статусу біженця, відновлення документів, що засвідчують особу, отримання тимчасових документів тощо.

Соціальні працівники надають інформацію про доступні соціальні послуги, пільги та допомогу і в разі потреби проводять більш комплексні заходи.

До завдань мобільних груп входить також проведення оцінки потреб дітей та їхніх родин, особливо найуразливіших груп, а також їх спрямування/супровід для отримання потрібного виду допомоги або послуг¹.

Суттєвою відмінністю, на яку неодноразово звертали увагу представники різних державних служб та недержавних організацій, з якими ми працювали, це бажання і потреба українців, вимушених мігрантів (у широкому сенсі цього слова), працювати. Тому у нашій країні вживаються заходи із працевлаштування біженців. Понад 130 економічних агентів надали інформацію про 2130 наявних вакансій і вказали, що вони відкриті для прийому на роботу громадян України. Відразу скористалися цією можливістю 195 громадян України, які звернулися в територіальні підрозділи з працевлаштування ANOFM для отримання допомоги у працевлаштуванні та стали на облік.² За даними, які були представлені економічними агентами представникам Національного агентства зайнятості (ANOFM), уже в середині квітня 2022 р. працювало 292 громадянина України. На початок травня чисельність працевлаштованих біженців зросла до 355 (278 жінок та 77 чоловіків). На початку вересня у Молдові працевлаштовано 746 біженців з України (573 жінки та 173 чоловіки). Найбільше українських громадян отримали роботу в Кишиневі – 553. У Бельцях трудяться 26 біженців, в Унгенах – 19, у Кагулі – 17.³

Президентка Республіки Молдова Майя Санду вітає учасників виставки-аукціону за участю українських художників Молдови та художників, біженців з України, в Національному музеї історії

¹ *Există un serviciu mobil de asistență psihosocială pentru persoanele din Ucraina*, 1 aprilie 2022, in: <https://noi.md/ru/obshhestvo/dejstvuet-mobilinaya-sluzhba-psihosocialinoj-pomoshhi-dlya-lic-iz-ukrainy>. (Звернення до ресурсу – квітень 2022 р.).

² *Aproximativ 300 de refugiați ucraineni sunt angajați în Republica Moldova*, 15 aprilie 2022, in: <https://noi.md/ru/obshhestvo/okolo-300-ukrainskih-bezhencev-trudoustroeny-v-respublike-moldova>. (Звернення до ресурсу – квітень 2022 р.).

³ *În fiecare zi, în medie, 5 ucraineni obțin oficial un loc de muncă în Moldova*, 5 septembrie 2022, in: <https://point.md/ru/novosti/obshchestvo/ezhednevno-v-srednem-5-ukrainshev-ofitsial-no-ustraivaiutsia-na-rabotu-v-moldove/> (Звернення до ресурсу – вересень 2022 р.).

Учасники грандіозного концерту на підтримку України, організованого Громадською компанією «ТЕЛЕРАДІО-МОЛДОВА» у партнерстві з Посольством України та Товариством української культури в Республіці Молдова

Загалом про намір працевлаштувати громадян України повідомили 150 роботодавців, які пропонують близько 2200 вакансій. Натомість понад 400 громадян України зареєструвалися на обліку територіальних підрозділів Агентства зайнятості для отримання підтримки у працевлаштуванні.

Працюють біженці в основному за такими професіями та спеціальностями: програміст, інженер, швачка, продавець, продавець-консультант, кухар, офіціант, слюсар-збирач, медсестра, оператор у виробничій сфері, агент по роботі з клієнтами, менеджер з різних напрямків, оператор з впровадження даних та ін.

Для громадян України, що прямують транзитом через Молдову, Місія Європейського союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM) випустила путівник із картою транзитних маршрутів до ЄС через Молдову з важливою інформацією для виїзду. Це керівництво містить корисні посилання та ресурси, інформацію щодо кожної конкретної країни, які допоможуть вимушеним мігрантам з України для подальшого пересування. Гід поширюється експертами EUBAM у пунктах перетину кордону, а його електронна версія розміщена на сайті eubam.org.

Зважаючи на важкий матеріальний стан багатьох прибулих з України, вже з середини березня Міністерство праці Республіки Молдова почало виділяти допомогу тимчасово переміщеним особам, щоб забезпечити їхні потреби першої необхідності – в харчуванні, оренді житла (2200 леїв на місяць на кожного члена сім'ї). Водночас таку допомогу отримали і громадяни Молдови, які дали притулок біженцям, у розмірі 3500 леїв, еквівалентному мінімальній заробітній платі в економіці країни. Названі заходи здійснюються в рамках програми грошової допомоги українським біженцям та спільнотам, що їх приймають у Молдові, реалізованої Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Агентством ООН у справах біженців у співпраці зі Всесвітньою Продовольчою програмою⁴.

⁴ *A fost lansat un program de asistență financiară pentru refugiați și familiile gazdă din Moldova*, 8 aprilie 2022, in: <https://noi.md/ru/v-mire/zapushhena-programma-denezhnoj-pomoshhi-bezhencami-prinimayushhim-ih-semiyam-moldovy>. (Звернення до ресурсу – квітень 2022 р.).

Як повідомили у міністерстві фінансів, уряд не брав кредити на покриття витрат, пов'язаних із облаштуванням та допомогою біженцям. Для цього Кабмін виділив 386,7 млн. леїв з надзвичайних фондів уряду (резервного та інтервенційного фондів). При цьому, як зазначили у міністерстві, 162,5 млн леїв із цих грошей зібрали на спеціальних рахунках, відкритих урядом для пожертв на допомогу біженцям.⁵

Близько половини біженців – малолітні діти, школярі і студенти. І навчальні заклади Республіки Молдова відчинили для них свої двері. Треба віддати належне оперативній роботі Міністерства освіти і досліджень, яке негайно відгукнулося і вжило відповідних заходів, щоб школярі і студенти могли продовжити навчання. З метою поліпшення інформованості тимчасово переміщених осіб міністерство підготувало низку документів, у яких покроково інструктує, яким чином можна оформити малолітніх дітей у дитячі садочки, оприлюднило список гімназій і ліцеїв, де українці можуть навчатися, а також роз'яснило, як саме студентам обрати вищий навчальний заклад.

На сайті міністерства, окрім зазначеної інформації, опубліковані списки документів та типові заяви для батьків чи осіб які представляють інтереси неповнолітніх. Зазначу, що інформація на сайті міністерства є й українською мовою (ми, науковці Сектору «Етнологія українців» Центру етнології Інституту культурної спадщини, долучилися до цієї роботи і здійснили переклад). На кінець навчального року тільки в столичному Теоретичному ліцеї ім. М. Коцюбинського навчалося 40 учнів-біженців з України. Всі вони, а також учні інших навчальних закладів отримали допомогу від різних неурядових організацій, в першу чергу від Української громади Молдови, – комплекти, в які ввійшли блокноти, ручки, олівці, пенали, книги українською мовою тощо⁶

Українці Молдови та біженці відзначають в Посольстві України День конституції України

Окремо хочу зупинитися на допомозі вимушеним мігрантам з України громадянського суспільства, яку засвідчили наведені вище офіційні дані. Підкреслюю, що громадяни Молдови незалежно від національної та політичної приналежності, майнового стану виказали всебічну, всеохоплюючу, щирсерду добросусідську і братню допомогу. Вони відреагували негайно – вирушили на кордони, де зустрічали зляканих, нещасних людей, організували харчування, прихистили потерпілих у власних будинках і квартирах, надали

⁵ *Câți bani a primit Moldova de la partenerii externi. Și au luat împrumuturi pentru refugiați?* 22 august 2022, in: <https://newsmaker.md/rus/novosti/skolko-deneg-poluchila-moldova-ot-vneshnih-partnerov-i-brali-li-kredity-dlya-bezhentsev/> (Звернення до ресурсу – вересень 2022 р.).

⁶ Див: <https://mec.gov.md/ru>

потужну грошову допомогу, організували телефонний зв'язок, закупивши для біженців телефонні картки молдовських операторів, та багато іншого, що ми зафіксували і висвітлили в низці доповідей та ефірів. І що прикметно, бізнес різного рівня також не стоїть осторонь, ділові люди з різних галузей надавали і продовжують надавати активну допомогу.

За словами самих біженців, на молдовсько-українському кордоні їх зустрічали як рідних. Прибулим організували безкоштовний громадський транспорт – автобуси, таксі, тисячі громадян перевозили біженців на власних авто. Сім-картки молдовських телефонних операторів з оплаченими, себто безкоштовними для біженців хвилинами, передбачали 30 хвилин для зв'язку з Україною. Один із молдовських банків надав допомогу банківськими картками. Низка готелів заселяла людей без стягнення плати.

Невдовзі для біженців створили спеціальний додаток на телефонах з усією необхідною для них інформацією, у ньому навіть є список ресторанів і кафе, що пропонують безкоштовні обіди.

Зрозуміло, що вся інформація постійно акумулюється і поширюється в медіа та Інтернет-просторі. З-поміж створених численних інформаційних інтернет-порталів для біженців головним є урядовий сайт **dopomoga.gov.md**, на якому розміщена інформація про державні, міжнародні та недержавні установи, об'єднання, організації, волонтерські групи, різноманітні центри, які надають допомогу усім, хто того потребує. Ідеться про юридичну, грошову, майнову, психологічну, медичну, соціальну, транспортну та інші види допомоги, які надає молдовська держава та недержавні організації.

У цьому річизі найрізноманітнішої допомоги виокремимо підтримку з боку місцевої української громади (в широкому сенсі слова).

У маленькій Молдові, де мешкає близько 3 млн. осіб, на обох берегах Дністра проживає понад 400000 українців, жоден з яких не залишився байдужим до цього страшного горя. У нас, на правому березі Дністра, офіційно працює 9 республіканських, десятки муніципальних і районних українських етнокультурних організацій, і кожна з них на тому чи іншому рівні долучилася до роботи з біженцями з України.

Які проблеми біженців намагаються вирішувати українськи громадські організації? Найперше, чимала кількість людей перетнула кордон або зовсім без документів, або тільки з внутрішніми українськими документами. Друге – більшість із прибулих відмовляються від статусу біженця в надії якомога швидше повернутися додому, а без цього вони не можуть працевлаштуватися. Третє, надання грошової, майнової та іншої допомоги. Усі ці та багато інших питань організації вирішують на різних рівнях. Так, Українська Громада Республіки Молдова, Асоціація «Літопис» і Конгрес українців Молдови та інші створили центри біженців, які забезпечують житлом, харчуванням, одягом, надають медичну і юридичну допомогу. Ці центри допомоги співпрацюють не тільки з молдовськими установами і благодійниками, але і з міжнародними організаціями. При цьому реалізуються сотні проектів на підтримку біженців.

Проілюструємо на прикладі однієї організації – Конгресу українців Молдови, який співпрацює з п'ятдесятьма шістьма країнами світу. За донорські кошти вони організували вивіз із України людей з обмеженими можливостями: на візках, з діалізом нирок, онкохворих. У червні місяці ця організація передала Україні ліків і медичного обладнання на шість мільйонів. Організують безкоштовні рейси літаками у європейські країни для тих, у кого немає коштів та ін.

Зрозуміло, що всі організації і величезна кількість звичайних громадян – і українців, і молдован, допомагають продуктами харчування, готують безкоштовні обіди, надають одяг і взуття, предмети гігієни тощо. Людська щирість і співчуття вражають.

Силами громадських організацій і благодійників за підтримки Посольства України в Республіці Молдова були відкриті літні табори для дітей, бази і центри відпочинку і реабілітації (дитячий денний центр для тимчасово переміщених осіб з України «Соняшник» (Кишинів, Молдова); дім для дітей з особливими потребами «Фенікс», де наразі також

Благодійна акція Української громади Республіки Молдова та асоціації «Літопис» за підтримки Агентства міжетнічних відносин «День народження в Молдові»

перебувають тимчасово переміщені громадяни України; Центр біженців для людей з інвалідністю в Греблештах; літній табір відпочинку для українських дітей «Брадулец» (Ялинка) у Вадул-луй-Водах та багато інших).

Діячі культури і мистецтва організують благодійні концерти і художні виставки, у тому числі і в центрах для біженців. До прикладу, Благодійний фонд професійних художників та українських народних майстрів «Відродження» організував разом з Посольством України в Республіці Молдова та низкою міжнародних організацій кілька благодійних аукціонів картин українських художників Молдови, виручка від яких була перерахована на ремонт і закупівлю обладнання для дитячої лікарні «Охматдит» у Києві; 15 липня в Посольстві України в Республіці Молдова була відкрита благодійна виставка видатного українського художника Молдови Олександра Дробахи та багато інших.

Українські громади в Республіці Молдова активно залучають біженців з України до численних заходів: Міжнародного дня вишиванки, Дня захисту дітей, Днів України в Молдові – UDM, Днів українського кіно у Молдові тощо, Дня незалежності України, Дня незалежності Молдови. Окрім традиційних, для тимчасово переміщених осіб, насамперед для дітей, організували спеціальні свята, майстер класи, читання казок тощо. Так, Українська Громада Республіки Молдова та асоціація «Літопис» за підтримки Бюро міжетнічних відносин провели для дітей і батьків українських біженців свято «День народження в Молдові», де привітали з днем народження українських діточок, що волею долі відсвяткували його далеко від батьківщини.

Насамкінець, що із себе уявляють українські біженці і чи вплинуть вони, а якщо вплинуть, то як, на етнODEMOГРАФІЧНУ ситуацію в республіці?

Умовно українських біженців можна розділити на три категорії: перша – досить заможні люди, які в Молдові з'являються лише транзитом на короткий час, прагнучи переїхати до європейських країн. Друга – люди, які використовують нашу країну лише як

Интерв'ю К. Кожухар з волонтеркою у Центрі біженців на MOLDEXPO та учнями-біженцями в Теоретичному ліцеї ім. М. Коцюбинського (Кишинів)

тимчасовий притулок, маючи намір по завершенні бойових дій повернутися додому. І третя категорія – це ті, хто бажає набути офіційного статусу біженця, і залишитися в нашій країні.

Щодо чисельності біженців, то вона з 24 лютого 2022 р. постійно зростала, щоправда, за інформацією Прикордонної поліції, з середини березня темпи зростання серйозно скоротилися. Якщо наприкінці лютого кордон Республіки Молдова перетнули понад 100 тис. осіб і половина з них залишилася на території республіки, то в середині березня тимчасово переміщених з України осіб було вже понад 200 тисяч, із яких залишалися в республіці понад 103 тис. 4174 особи просили притулок⁷. До кінця березня на територію Молдови з України в'їхало 342 339 людей. При цьому виїхали з країни 243 342 українських громадян. З них 222 500 перетнули румунський кордон і 20 842 повернулися назад в Україну.

На 7 квітня в'їхало 366 110 осіб, виїхало 270 545 українських громадян. З них 236 970 перетнули румунський кордон і 33 575 виїхали назад в Україну. До цього дня до офісів Бюро з міграції та біженців звернувся 6131 іноземець.⁸

До середини квітня кількість біженців знову починає зростати. Так, станом до 15 квітня в нашу країну в'їхало 383 055 осіб, а на її території перебувало 92 500 біженців. Запитали притулок на той час уже 6343 особи.

У травні потік знову зростає. На 4 травня перетнули кордон 411 483 особи. На території Молдови залишилося 89 185 українських громадян. До офісів Бюро з міграції та біженців звернулися 7139 іноземців.⁹

На початку вересня на території країни знаходилося понад 76 тис. біженців.¹⁰

⁷ *Cetățenii care au adăpostit refugiați vor primi beneficii. Ce măsuri pregătesc autoritățile?* 12 martie 2022, in: <https://newsmaker.md/rus/novosti/priyutivshie-bezhentsev-grazhdane-moldovy-poluchat-posobiya-kakie-mery-gotovyat-vlasti/> (Звернення до ресурсу – березень 2022 р.).

⁸ *Peste 6 mii de cetățeni străini au cerut azil în Moldova*, 7 aprilie 2022, in: <https://news.mail.ru/society/50781354/?frommail=1> (Звернення до ресурсу – квітень 2022 р.).

⁹ *Peste 7.000 de cetățeni ai Ucrainei au solicitat azil în Moldova*, 4 mai 2022, in: <https://news.mail.ru/politics/51155774/?frommail=1>. (Звернення до ресурсу – травень 2022 р.).

¹⁰ *În fiecare zi, în medie, 5 ucraineni obțin oficial un loc de muncă în Moldova*, 5 septembrie

Мрії про мирну Україну. Під час святкування Дня незалежності в Посольстві України

Як це абсолютно нове явище для новітньої історії Молдови вплине на зміну чисельності місцевих українців, на їхнє розселення, традиційну культуру, менталітет та інші етнічні показники і чи взагалі вплине, сказати важко. Це залежатиме насамперед від того, скільки українських біженців залишаться на нашій території. Поки що таке бажання виявили понад 7 000 осіб. Для будь-яких етнічних процесів ця чисельність не є суттєвою. За результатами наших опитувань, більшість тих, хто приїхав, прагнуть повернутися додому в Україну. Однак, як ми розуміємо, все залежить від подальшого розвитку подій.

Скільки вирішить залишитися, де вони будуть розселені – у міській чи сільській місцевості, скільки серед них виявиться носіїв саме української мови та культури (як свідчать наші спостереження, серед біженців чимала частина російськомовних) – від цих та багатьох інших факторів залежатиме ступінь їх впливу на місцевих українців, їхню мову та культуру, а також на зворотній процес – вплив наших громадян українського походження на новоприбулих.

Відповіді на ці та інші питання ми отримаємо з часом. На нас чекає велика дослідницька робота.